

Маријана Милошевић

ЖЕНСКИ ИЗБОР

Слађана Илић, *Женски у сџо шехника*
Дерета, Београд, 2014.

Креативни чин читања претходи стваралачком чину настанка јединственог и по много чему најзахтевнијег жанра – приче. Након обликовања збирке прича, када она дође до читалаца (којима је и намењена) у поновном ишчитавању долази до онога што је Слађана Илић у уводном тексту за књигу критичких текстова *Неишћо се ићак догодило* у издању Агоре (2005) означила као *саживоћ*.^{*} Уколико вредносне судове које је у улози критичарке Слађана Илић заступала (овај коментар намењена је пре свега познаваоцима српске књижевности, а не обичним читаоцима), будемо имали као оквирно подручје разматрања и промишљања док ишчитавамо њену прву збирку прича *Женски у сџо шехника* (Дерета, 2014), онда ће се и значења прича, као и разумевање и читалачки доживљај препознати и уобличити као потрага за смислом (љубави, сопства, еротике, пријатељства, самог живота).

Сасвим сигурно, обични читаоци (и ова опаска нема никакав вредносни суд) најпре ће уживати у двадесет и једној причи које чине свет ове збирке, исприповедан уједначеним, прочишћеним приповедачким гласом, који разматра неколико важних општељудских тема, обојеним

^{*} Научној јавности критички и есејистички текстови ауторке Слађане Илић познати су 15 година уназад, а обухватају (осим ове публиковане књиге) преко 160 библиографских одредница. Један број тих радова презентован је и на научним скуповима и налази се у зборницима научних институција, а други део у свим релевантним књижевним часописима и дневној штампи које постоје у Србији.

најразличитијим емоционалним тоновима, који варирају од страсти до сатире, од нежности до суровости, од топлине до очајања, рефлексивним гласом, окренутом филозофским упитаностима (епистемолошким и онтолошким). Отуда је веома важно нагласити нимало случајан распоред прича у збирци, који пред читаоце ставља изазов да чин читања буде од почетка до краја дијалог пун задовољства, онако како би сваки живот ваљда и требало да буде.

Главне тематске окоснице покривају све кључне, тзв. неисцрпне теме књижевности: љубав, смрт и уметнички, тј. стваралачки чин.

Свака од ових великих тема реализована је преко низа мотива, па се, на пример, тема љубави проблематизују као одсуство љубави, немогућност досезања љубави, истополна љубав, пријатељска љубав, али и сва наличја љубави (љубомора, прељуба, садизам, мазохизам, егоизам итд.). Смрт је тематизована као нераздвојни аспект живота, у свој својој различитости, од природне смрти до самоубиства, а један део прича покреће као поетички проблем и стање савременог човека који је већ за живота мртав, одустао од свега што би га покретало на деловање или учешће у сопственом животу.

Стваралаштво и питања која су у вези са настанком, смислом, жртвама, опасностима, трајањем и вредностима уметничког испољавања (неки од јунака припадају целим бићем уметности, у тој мери да су покидали везе с реалношћу, нпр. у одличној причи „Руке”). Свет савременог живота, овај *овде* и *сада*, јесте оквир унутар кога су смештени јунаци и јунакиње.

Ауторку Слађану Илић превасходно одређује интересовање за интимну историју и та је позиција и поетички избор вреднији, важнији и занимљивији од свега што се у друштву око јунака и јунакиња збива. Утицај траума (нпр. бомбардовање Србије 1999. године или ратови деведесетих година 20. века) за Слађану Илић један су од мотива који постоји у причама онолико и онако предочени колико су важни за животе јунака и јунакиња у причи коју о њима обликује. Дакле, о ширим друштвеним догађањима се не приповеда, нема дигресија о политици или директних позивања на актуелне друштвене трауме. Проблеми транзиционог друштва: исцрпљујући, ропски рад, одсуство воље и смисла, свеопште лицемерје, морална деградација, предрасуде, постоје у причама као мотиви и представљају део приповедачког света, али нису третирано из патетичног нити меланхоличног угла, већ из гротескне, сатиричне, ругалачке перспективе, оне која се смеје свету који не може да мења, на који не може да утиче, али коме не дозвољава да је сломи, чак и кад је притиска и мучи.

За ауторку је у обликовању приповедачког света веома важна виталистичка енергија, коју у обликовању неких од јунакиња наглашава

или поставља у фокус интересовања. Јунакиње у причама обликују се кроз приповедање о женском принципу, женским тајнама, као и снази и слабостима. Лик жене која приповеда, Оне која жуди да досегне епифанију, саму есенцију животних страсти, која еротику, екстравагантност и емпатију може да комбинује са економијом језичког израза и елеганцијом избора лирских, повлашћених места читаоци с лакоћом препознају као централну фигуру око које се сав космос приповедања обликује и трансформише у ентитет који даје препознатљивост и аутентичност целој збирци прича.

Нису сви женски ликови обликовани према овом стваралачком принципу. Постоји низ ликова жена које су представљене као потпуно потчињене и сасвим слабих карактера (нпр. Тиха жена из приче „Породични ручак” или безимена жена која приповеда у причи „Завет”, једној од најуспелијих прича целе збирке).

Истовремено, ликови мушкараца осмишљени су као они који извршавају самоубиство, који одустају од заједничког живота, плачу када им жена каже да је трудна или ћуте *увек када је важно*, који понекад немају имена већ амблематичне иронијске називе попут Софистицирани Младић, Маестро, Шегач, Пичкољуб. Неки од тих ликова обележени су патњом и несрећом (један од приповедача у причи „Сви наши рођаци”, Аранђел у „Причи” или приповедач цртач у причи „Руке”, с повлашћеном позицијом завршне приче у збирци).

Комбинација реалистичког приповедања и модерних техника цитата (Јелена Ленголд, Павле Угринов, Радован Бели Марковић), укрштања хуморних, иронијских и рефлексивних дигресија, алузије и асоцијације неки су од приповедачких поступака који чини ову збирку прича и провокативном и традиционалном у исто време. Иако се ова формулација може чинити контрадикторном, она ипак означава саму суштину ауторкиног стваралачког избора – исприповедати добру причу, ону која вас увлачи у себе, приморава да је читате и да се с њом понекад расправљате, да јој у дијалогу понекад верујете, а понекад противречите, а која омогућава разноврсна читалачка уживања. Не ради се ту о манипулацији која би желела да обезбеди читаност по сваку цену, напротив.

Чак и када се поиграва (у деловима којима се обраћа читаоцима), ауторка одлично зна границу иза које нема исклизнућа у баналност. Том границом се поиграва и када је реч о тематизовању еротике, па ауторка Слађана Илић бира лирски тон (као у почетној причи збирке „Док се све не истопи”, причи „Игра” или причи „Интермецо”, које се ван лирског оквира и не могу разумети или тумачити) или када бира хуморнистичко-сатирични тон у једној од најдужних прича „Маца Аксентијевић на факлутету” или једној од најдуховитијих прича „Брија-

ње”, прича која се поиграва формом псеудонаучног и псеудоновинарског жанра, изругујући лицемерје.

Коришћење форме дијалога у причама „Љубав”, „Шетња”, „На обалама страха” и „Много флажолета”, превише двохвата представљају приближавање и укрштање прича и драмске структуре, не формалним карактеристикама, већ највише сведеношћу језичког израза који атмосферу гради управо оним што није изречено, што остаје неизговорено или прећутано, а у причама „Љубав” мото из Бекетовог *Чекајући Годоа* намеће се као подразумевани кључ у ком је ауторка желела да читаоцима преда причу (о апсурду који не постоји као ентитет сам по себи, већ у субјекту који свет опажа као апсурдан).

Збирка прича *Женски у што шехника* није један у низу „феминистичких манифеста”, како би се можда (само на основу наслова збирке) могло злонамерно помислити. Управо провокативност наслова захтева да се у збирку прича урони без предрасуда, да женски живот (јер је баш ова реч једна од подразумеваних асоцијација) подразумева сваки женски избор, одлуку, начин, бол, оргазам (и низ других асоцијација који се уз овај наслов могу дописати). Прихватити разноликост животних избора, сву различитост међу половима подразумева се као јасан ауторски став који се открива након читања целе збирке. Нема коначних одговора, нема једне истине, нема једне љубави, постоји само један, јединствен живот (састављен од мноштва прича) који својом пролазношћу али и јединственошћу тражи да га одживимо онако како најбоље умемо, упркос свему.